

приймаються з огляду на маркетингову парадигму розвитку даних підприємств. Вибір відповідного маркетингового інструментарію, адекватного наявним ресурсам підприємства, є запорукою досягнення комерційних цілей суб'єкта господарювання на цільових ринках.

За результатами соціологічного опитування встановлено, що розвиток підприємств молокопродуктового підкомплексу регіону дослідження характеризується низкою проблем. По-перше, різке скорочення обсягів виробництва молока та зниження його якісних показників викликає руйнування сировинної бази молочної промисловості, призводить до неповного використання виробничих потужностей переробних підприємств. По-друге, протягом останніх років спостерігається зміна структури виробництва молока, висока питома вага належить особистим селянським господарствам, що вимагає зміни організації системи заготівель молока. По-третє, невисока якість сирого молока знижують конкурентоспроможність вітчизняних молочних продуктів на світовому ринку. Можливими шляхами розв'язання зазначених проблем є перехід на маркетингові засади функціонування підприємств молокопродуктового підкомплексу. Перспективним є застосування фінансово-економічних інструментів стимулювання розвитку підприємств даного підкомплексу, зокрема, активізацію інвестиційної та запровадження інноваційної діяльності зазначених підприємств.

Література

1. Демина М.П. Развитие и планирование региональных АПК / Демина М.П. – М., 1981. – 112 с.
2. Павлович З.А. Государственное управление агропромышленным комплексом / Павлович З.А. – К. : Наукова думка, 1984. – 232 с.
3. Павчак В.А. Економіка сільського господарства : [навч. посібник] / Павчак В.А. – К. : Вища шк., 1990. – 398 с.
4. Паламарчук М.М. Територіальна структура промислового комплексу економічного району / М.М. Паламарчук, К.А. Ташук. – К. : Наукова думка, 1974. – 125 с.
5. Пархомиць М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах / Пархомиць М.К. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 346 с.
6. Розміщення продуктивних сил України : [підручник] / Баб'як Г.П., Брич В.Я., Дусановська М.П. та ін. ; за ред. С. П. Качана. – К. : Вища шк., 1999. – 375 с.
7. Степаненко Н.І. Місце та роль підприємств аграрного сервісу в ринковій економічній системі / Н.І. Степаненко // Вісник Харківського національного технічного університету. – Х.: ХНТУСГ, 2006. – Вип. 35 – С. 274–279.
8. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу : [підручник] / Хорунжий М.Й. – К. : КНЕУ, 2001. – 382 с.

Надійшла 18.10.2011

УДК 330.341.1

Н. С. ІЛЛЯШЕНКО, О. А. БІЛОВОДСЬКА
Сумський державний університет

ВИПЕРЕДЖАЮЧИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС РОЗВИТОК: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Розглянуто існуючі погляди та підходи до розуміння поняття «розвитку» та його класифікації. Виокремлено основні характеристики випереджаючого розвитку. Запропоновано визначення терміну «випереджаючий розвиток»; встановлено, що об'єктом його випередження є науково-технічний прогрес.

Existing sights and approaches to understanding of concept of "development" and its classification are considered. The basic characteristics of advancing development are allocated. Term definition «advancing development» is offered; it is established that object of its advancing is scientific and technical progress.

Ключові слова: розвиток, випереджаючий розвиток, науково-технічний прогрес.

Як свідчить досвід найбільш розвинутих країн світу до основних чинників їх конкурентоспроможності відносяться вміння своєчасно виявити перспективні напрямки розвитку та впровадження ефективних механізмів інноваційної діяльності на підприємствах. Саме інновації, які випереджають науково-технічний розвиток дозволяють не лише підвищувати рівень економіки, але й вивести країну на перші позиції в світових рейтингах. Аналіз сучасних досягнень України в інноваційній сфері свідчить про низький рівень стану інноваційної системи та недостатність факторів, що гарантують їй виживання та розвиток в довгостроковій перспективі.

Таке негативне становище обумовлено багатьма факторами: недостатній рівень державної підтримки підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, відсутність дієвого механізму стимулювання інтелектуальної роботи, недостатність коштів у підприємств, зниження рівня інвестицій в

інновації та ін. Окрім того значного впливу на позиції України в світі відіграють постійні політичні війни, зміни законодавства та наслідки фінансової кризи 2008–2009 рр.

Всі ці факти свідчать про необхідність вибору та розробки стратегії інноваційного розвитку, яка б дозволила країні здійснити різкий прорив в інноваційній сфері та вивела б її на передові позиції в міжнародних рейтингах. Лише радикальні, випереджаючі існуючий розвиток розробки, технології та рішення допоможуть вийти з поточної кризи та сформуванню міцний фундамент для ефективної роботи України на міжнародних ринках.

Питання розвитку підприємств та взагалі управління розвитком висвітлені в роботах багатьох вчених. Так, проблемами інноваційного розвитку промислових підприємств та формуванням їх стратегій займаються Гриньов А.В., Гриньова В.М., Громьяк С.І., Пономаренко В.С., Потрашкова Л.В. Теоретичні та методичні основи економічного зростання містяться в роботах Дж.М. Кейнса, Дж. Міда, У. Ростоу. Проблеми розбудови та підвищення рівня інноваційної інфраструктури висвітлені в роботах багатьох науковців, таких як Ю. Бажал, В. Геєць, Б. Патон, Б. Данілішин, Ю. Пахомов, П.Т. Бубенко. Теоретико-методичні основи обґрунтування і впровадження інновацій у діяльність підприємств досліджені у працях таких вчених як Алимов О.М., Антонюк Л.Л., Ілленкова С.Д., Кардаш В.Я., Кузьмін О.Є., Перерва П.Г., Чухрай Н.І. та ін.

Однак не дивлячись на чималу кількість публікацій та досліджень в сфері розвитку підприємств та держави в цілому, а також підвищення ефективності інноваційної діяльності недостатньо розкритими залишаються питання виявлення та прогнозування перспективних напрямків розвитку, які значно випереджають науково-технічний прогрес та є основою нових формацій. Окрім того важливою проблемою є відсутність чіткого розуміння самого поняття «випереджаючий розвиток» та його застосування в контексті управління суб'єктами господарювання.

Таким чином метою даної статті є аналіз поглядів на розвиток в цілому, підходів до його класифікації та формування понятійної бази для подальших досліджень.

Взагалі під терміном «розвиток» розуміють необоротну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів [1].

Процес розвитку в контексті діяльності підприємства досліджувався і досі досліджується багатьма науковцями. Так, Коротков Е.М. трактує його як «...сукупність змін, що ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища» [2]. Кизим М.О. та Забродський В.А. конкретизують дане поняття і представляють його як процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [3].

Окрім того термін «розвиток» застосовують в багатьох інших варіаціях, на аналізі яких ми дещо зупинимось.

Так, в економічній енциклопедії [4] розглядається три варіанти розвитку:

- Японський – характеризується високими темпами економічного зростання, лідерством в багатьох областях НТП, відносно високими темпами збільшення зайнятості та низьким рівнем безробіття, а також слабким розвитком соціальних послуг держави. Даний тип розвитку базується на високому рівні загальноосвітньої та кваліфікаційної підготовки робочої сили та специфічній системі трудових відносин («три кити»: довічний найм, оплата «по-старшинству», фірмові профспілки).

- Західноєвропейський – характеризується невисокими темпами економічного росту, нестійкістю зайнятості, високим безробіттям, значною часткою соціальних витраток держави в ВВП та відставанням в області НТП. Базується на соціальній гармонізації, значному впливу профспілок та політичних партій.

- Американський – відносно стійкий економічний ріст, найвищі темпи росту зайнятості, низький рівень безробіття. Базується на широкому поширенні комп'ютерних та інформаційних технологій, орієнтації на індивідуальний успіх, конкуренцію та ринкові чинники.

Значного поширення в світі здобуло таке поняття, як «сталий розвиток», під яким розуміють загальну концепцію стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Сталий розвиток є соціо-еколого-економічно орієнтованим і включає всі ці типи розвитку.

В роботі [5] зазначається, що розвиток суб'єктів господарської діяльності й економіки країни в цілому може бути забезпечений різними шляхами:

- Екстенсивний шлях, який передбачає розширення обсягів виробництва і збуту продукції. Характерний для ненасиченого ринку, за відсутності гострої конкуренції, в умовах відносної стабільності середовища господарювання. Пов'язаний зі зростаючими витратами ресурсів. У наш час в більшості регіонів світу даний підхід практично вичерпав себе, оскільки наявні ринки вже заповнені товарами.

- Інтенсивний науково-технічний, який передбачає використання досягнень науки і техніки для вдосконалення конструкцій і технологій виробництва традиційних (модернізованих) продуктів з метою зниження собівартості їх виробництва, підвищення якості, а в підсумку - підвищення конкурентоспроможності. Перехід на даний шлях розвитку відбувається в міру насичення ринків,

вичерпання дефіцитних ресурсів, зростання конкуренції товаровиробників.

- Інноваційний науково-технічний, який передбачає безперервне оновлення асортименту продукції і технологій її виробництва, удосконалення системи управління виробництвом і збутом.

Інноваційним слід вважати розвиток, що спирається на безупинний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства в мінливих умовах зовнішнього середовища в межах обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту [6].

Також деякі автори [7] виділяють наступні типи розвитку суспільства:

- азіатський (комуналістський) – одержавлення багатьох сфер життя суспільства, сильні общинні традиції, відсутність вільної особи, автократичний характер влади та широке використання не правових форм правління;

- елітаризм (лібералізм) – об'єднання свободи економічної діяльності громадян, поваги до творчості, визнання індивідумом широкого комплексу прав і свобод, обмеження свавілля державної влади;

- гуманістичний тип – заміна природного організму відчуженої економіки плановим, штучним господарським механізмом, функціонуючим на основі інноваційного процесу; орієнтація на всебічний розвиток особистості та реалізація ідеалу справедливості; збалансований розвиток суспільства, врахування інтересів сьогоденного та майбутнього покоління.

В контексті стратегічного планування виділяють три основні типи розвитку великих економічних систем [8]:

- ідеальний – такий тип розвитку системи, коли в неї вносяться по мірі необхідності засновані на передовій науці та професійному досвіді дозовані зміни, що забезпечують безперервність і стійкість економічного зростання;

- реальний – передбачає часткове реформування економічної системи після появи перших негативних ознак її функціонування;

- радикальний – використовується, коли практично вичерпаний ресурс діючої системи і необхідна її кардинальна реформа із зміною основних інституційних структур.

Окрім того з позицій формаційного та цивілізаційного розвитку людства його поділяють на спіралевидний, циклічний та лінійний. Також деякі автори доповнюють цей поділ ще на драбино-поступальний та ламаний [9].

Таким чином, можна зробити висновок, що поняття розвитку є досить широким і застосовується в багатьох контекстах. Яке ж місце випереджаючого розвитку в усіх цих варіаціях? На основі систематизації всіх розглянутих підходів та поглядів на розвиток нами пропонується охарактеризувати випереджаючий розвиток як радикальний, інноваційний та циклічний (рис. 1).

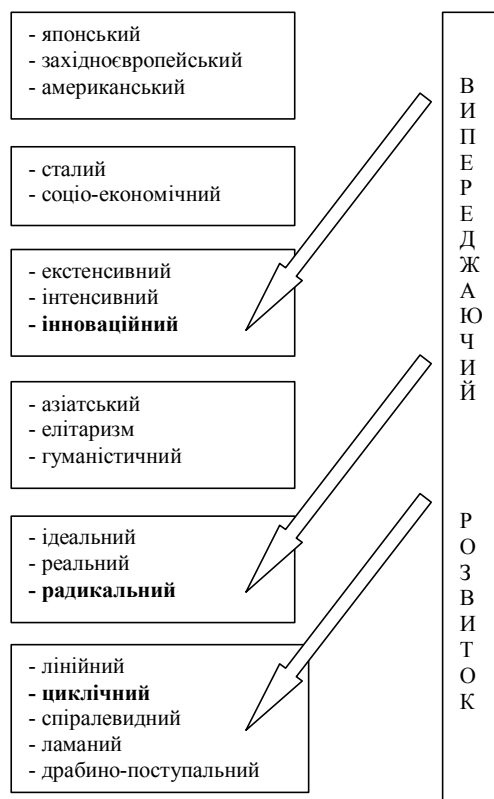

Рис. 1. Характеристики випереджаючого розвитку з огляду на існуючі погляди на розвиток та його класифікацію

Отже, з огляду на все вищевикладене випереджаючим є розвиток, який передбачає постійне підвищення рівня потенціалу підприємства та пошук перспективних напрямків його реалізації, що призводить до кардинальної зміни самого підприємства, його концепції функціонування та місця серед інших суб'єктів господарювання, а також передбачає перехід на новий цикл розвитку.

Базуючись на даному визначенні необхідно визначити, що ж саме має випереджати підприємство в своєму розвитку? Враховуючи, що характеристиками випереджаючого розвитку є інноваційність, радикальність та циклічність, то можна зробити висновок, що об'єктом випередження є саме науково-технічний прогрес. Адже НТП передбачає безперервний процес розвитку науки та техніки, еволюційні та революційні форми удосконалення технологічних методів та засобів виробництва, що обумовлені значними якісними змінами та представляє собою цілісну циклічну систему. Саме НТП лежить в основі розвитку будь-якої економіки та суспільства в цілому і передує зміні періодів цього розвитку.

Звертаючись до основ періодизації суспільного розвитку, які в свій час заклав М.Кондратьєв, слід зазначити, що на сьогоднішній день існує п'ять технологічних укладів, які відповідають п'яти довгим хвилям розвитку економіки. Кожна така хвиля або цикл мають певні етапи: депресія, поживлення, економічне зростання та спад. Аналіз темпів росту світового ВВП, які дещо уповільнились за останні десятиріччя і мали навіть від'ємні значення в період світової фінансової кризи, свідчить про те, що на сьогодні п'ятий економічний цикл закінчується і світ знаходиться на порозі початку нового шостого циклу. Як свідчить аналіз літератури саме в такі періоди починають активно з'являтися і комерціалізуватися радикальні інновації, і саме в такі періоди перші місця рейтингу світових лідерів можуть кардинально змінитись. Тому активна розробка базисних інновацій, які випереджають розвиток і є ядром нового шостого технологічного укладу має бути головною метою діяльності вітчизняних підприємств і держави в цілому.

Отже, на сьогоднішній день головним завданням вітчизняних підприємств і країни в цілому має бути розробка та реалізація стратегії випереджаючого науково-технічний прогрес розвитку, яка дозволить їм виробляти технології шостого укладу та покращити структуру економіки України за технологічними укладами в цілому. Лише це дозволить нашій країні вийти на міжнародний ринок в якості рівноправного конкурента і саме ці питання потребують більш детального вивчення і є на меті автора в якості подальших досліджень.

Література

1. Розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/розвиток>
2. Коротков Е.М. Концепция менеджмента / Коротков Е.М. – М. : Дека, 1997. – 304 с.
3. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Харьков : Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
4. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economic.lviv.ua/index.html>
5. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент : [підручник] / Ілляшенко С.М. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2010. – 334 с.
6. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком : [навч. посібник] / Ілляшенко С.М. – Суми : ВТД «Університетська книга»; К. : Видавничий дім «княгиня Ольга», 2005. – 324 с.
7. Типи розвитку суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aktiv.com.ua/archives/2670>
8. Стратегічне планування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.paragonstate.com/vnutrfrmove-planuvannya/57-vibr-strateg-rozvitku-pdprimstva.html>
9. Краткий философский словарь / [под ред. А.П. Алексеева]. – М. : Проспект, 1997. – 217 с.

Надійшла 19.10.2011